

Comitetul pentru protecție socială

MESAJE PRINCIPALE

Mesajul 1: În ultimii zece ani, creșterea economiei și a ocupării forței de muncă a îmbunătățit, în general, nivelul de viață global și numeroase guverne au fost în măsură să consacre mai multe resurse intervențiilor în materie de politică socială. Cu toate acestea, în ciuda efectului evident de redistribuire a protecției sociale, inegalitățile au crescut adesea, iar sărăcia și excluziunea socială rămân o problemă majoră în majoritatea țărilor UE, deși diferențele sunt considerabile de la o țară la alta.

În general, țările mai bogate consacră o parte mai mare din PIB cheltuielilor sociale, iar creșterea economică a permis multor guverne să dedice mai multe resurse intervențiilor în materie de politică socială. Cu toate acestea, datele empirice¹ arată că inegalitățile în materie de venituri s-au accentuat în majoritatea țărilor UE, începând cu mijlocul anilor '80. Aceste tendințe erau deja semnalate în „Realitatea socială a Europei: o analiză”². Inegalitățile s-au accentuat în special între mijlocul anilor '80 și mijlocul anilor '90. În ultimii 10 ani, în majoritatea cazurilor, inegalitățile au rămas stabile, mai puțin în anumite țări. Dincolo de aceste evoluții generale, au fost observate tendințe divergente la diferite niveluri ale repartiției veniturilor. În majoritatea țărilor, veniturile ridicate au crescut comparativ mai rapid decât veniturile medii. În anumite țări, veniturile reduse au ajuns din urmă veniturile medii, în timp ce, în alte țări, inegalitățile s-au accentuat și în cazul veniturilor reduse.

Această situație se datorează în principal creșterii inegalității în materie de venituri în rândul lucrătorilor cu normă întreagă, creștere intensificată de dezvoltarea muncii cu timp parțial impus și a contractelor temporare. Segmentarea pieței forței de muncă joacă un rol determinant în creșterea inegalităților în materie de venituri, nu numai pentru că lucrătorii atipici au tendința de a lucra mai puține ore pe an, ci și pentru că aceștia sunt plătiți, în general, mai puțin pe oră, după ajustările efectuate pentru a ține cont de diferențele în materie de educație și de experiență. Prin urmare, datele disponibile arată faptul că, în numeroase state membre, în condițiile în care toate celelalte elemente rămân neschimbate, ocuparea unui loc de muncă temporar sau cu timp parțial reprezintă o penalizare salarială importantă.

Riscurile de sărăcie relativă au crescut în majoritatea statelor membre între mijlocul anilor 1980 și mijlocul anilor 1990 și, în cele mai multe cazuri, acestea fie au crescut, fie au stagnat între mijlocul anilor 1990 și mijlocul anilor 2000. În cursul acestui al doilea deceniu, s-a observat că riscul de sărăcie care amenința în special persoanele în vârstă atingea de acum înainte tinerii. Sărăcia copiilor a rămas stabilă sau s-a amplificat în majoritatea țărilor UE, în timp ce riscul de sărăcie a scăzut, în general, pentru persoanele în vârstă (deși rămâne la un nivel relativ ridicat în câteva state membre), ca o consecință a maturizării sistemelor de pensii (inclusiv reformele pensiilor minime).

¹ Date provenind din raportul OCDE intitulat „Growing Unequal?” (Creștere și inegalități) (<http://www.criss-ineq.org>) și din proiectul de cercetare INEQ finanțat de CE (http://www.oecd.org/document/53/0,3343,en_2649_33933_41460917_1_1_1_1,00.html).

² http://ec.europa.eu/citizens_agenda/social_reality_stocktaking/index_en.htm

Structura sistemului de impozitare și de prestații este fundamentală, în sensul în care ea determină modul și măsura în care acest sistem are o influență asupra inegalităților în materie de venituri și redistribuie resursele celor săraci. Printre factorii importanți, se numără progresivitatea impozitelor și a prestațiilor, precum și caracterul selectiv și condiționalitatea prestațiilor, care pot crea efecte disuasive dacă nu sunt bine concepute. În majoritatea țărilor, efectul de redistribuire al prestațiilor este mai mare decât cel al impozitelor (în special dacă se exclud pensiile). Datele disponibile pun în evidență variații importante de la un stat membru la altul în ceea ce privește ajutorul financiar net acordat gospodăriilor cu venituri mici (între 20% și 87% din veniturile disponibile ale decilului celor mai săraci, în diferite state membre). Datele UE arată că transferurile sociale, altele decât pensiile, reduc efectiv riscurile de sărăcie, dar măsura în care le reduc variază considerabil de la un stat membru la altul (efectul de reducere a sărăciei oscilează între 50% sau mai mult, în anumite țări, la 19% sau mai puțin, în altele). Datele indică, de asemenea, diferențe în ceea ce privește volumul cheltuielilor, care variază de la 12%, la 30% din PIB. Ar fi necesare studii suplimentare pentru a înțelege mai bine factorii care influențează eficiența și eficacitatea sistemelor de impozitare și de prestații.

În ultimii ani (2005-2007), au fost observate îmbunătățiri semnificative ale nivelului de viață al celor săraci doar în țările care înregistrează rate de creștere anuale foarte ridicate (peste 5%), astfel cum arată scăderile puternice ale ratelor privind riscul de sărăcie sau starea de sărăcie. În aceste țări, creșterea pare să-i fi ajutat cu adevărat pe cei săraci. Pentru țările care înregistrează rate medii de creștere sub 5%, legătura dintre creștere și condițiile de viață ale celor săraci este cu mult mai neclară. În general, creșterea economică a permis reducerea zonelor de sărăcie extremă, în special (dar nu exclusiv) în noile state membre, dar sărăcia relativă nu a scăzut și chiar a crescut în anumite țări care aveau rezultate bune până în prezent.

Mesajul 2: Ocuparea unui loc de muncă rămâne cea mai bună protecție împotriva sărăciei și a excluziunii. Cu toate acestea, creșterile recente ale ocupării forței de muncă nu au avut un impact suficient asupra persoanelor care se află cel mai departe de piața forței de muncă, iar locurile de muncă nu au permis întotdeauna persoanelor să iasă din sărăcie. Anumite grupuri se confruntă, în continuare, cu obstacole specifice, cum ar fi accesul dificil la formare pentru persoanele slab calificate, lipsa serviciilor de sprijin sau conceperea deficitară a prestațiilor care au un efect financiar disuasiv. Segmentarea pieței forței de muncă persistă, la aceasta adăugându-se lipsa de calitate a locurilor de muncă. Dezvoltarea de forme precare de ocupare a forței de muncă, care creează adesea o diferență netă între femei și bărbați, a contribuit la persistența unor niveluri ridicate de sărăcie în rândul lucrătorilor. Este necesar să se tragă învățăminte din aceste fapte, pentru a se evita ca criza să agraveze în mod considerabil excluziunea persistentă. Strategiile de incluziune activă sunt fundamentale nu numai pentru a-i sprijini pe cei mai vulnerabili pe durata crizei, ci și pentru a limita pierderile de capital uman și pentru a prezerva potențialul de creștere viitoare.

Recunoscând totodată avantajele globale ale unei participări mai largi pe piața forței de muncă, raportul subliniază o serie de tendințe-cheie care arată faptul că creșterea ocupării forței de muncă nu a avut întotdeauna un impact asupra celor mai excluși și că locurile de muncă create nu au oferit întotdeauna niveluri de viață decente.

Au fost realizate progrese semnificative în ceea ce privește creșterea ratelor de ocupare a forței de muncă în Europa, în special cea a femeilor, precum și în ceea ce privește inversarea tendințelor negative, cum ar fi scăderea participării lucrătorilor în vârstă. Într-adevăr, ratele

șomajului au scăzut semnificativ în UE (de la 8,6% în 2000, la 7,1% în 2007), iar participarea crescută a femeilor în calitate de a doua persoană care contribuie la venitul familiei, precum și cea a lucrătorilor în vârstă (în special datorită disponibilității muncii cu timp parțial) a contribuit la îmbunătățirea veniturilor a numeroase gospodării.

Cu toate acestea, la începutul crizei, aproximativ o treime din populația de vârstă activă din UE nu avea un loc de muncă (șomaj sau inactivitate). În plus, datele arată că creșterea ratelor de ocupare a forței de muncă, observată în toate țările UE înainte de criză, a coexistat cu un **număr semnificativ de lucrători care ocupau locuri de muncă precare, de lucrători săraci sau de familii fără niciun membru încadrat în muncă**. Gradul scăzut de ocupare a forței de muncă și formele precare de contracte atenuază efectele pozitive ale includerii unui număr mai mare de persoane pe piața forței de muncă. Familiile monoparentale, al căror număr a crescut în cursul ultimelor decenii, au tendința de a fi mai vulnerabile pe piața forței de muncă.

Experiența acestui deceniu a confirmat faptul că îmbunătățirea accesului la locuri de muncă de bună calitate ajută persoanele să iasă din sărăcie. Ocuparea unui loc de muncă rămâne cea mai bună protecție împotriva sărăciei și a excluziunii, întrucât riscul de sărăcie cu care se confruntă adulții apti de muncă și care nu au un loc de muncă (șomaj sau inactivitate), comparativ cu cei care au un loc de muncă, este de peste trei ori mai mare (27% față de 8%). Cu toate acestea, un loc de muncă nu reprezintă întotdeauna o garanție împotriva riscului de sărăcie, iar **lucrătorii săraci** reprezintă o treime din adulții apti de muncă amenințați de sărăcie. În 2007, 8% dintre persoanele care ocupau un loc de muncă trăiau sub pragul sărăciei. Sărăcia persoanelor încadrate în muncă este legată de caracteristicile acestora în ceea ce privește încadrarea în muncă, precum salariile mici, calificările reduse, precaritatea locului de muncă și ocuparea unui loc de muncă necorespunzător calificărilor. Începând cu anul 2000, ca o consecință a **dezvoltării muncii temporare, a muncii cu timp parțial** (inclusiv timpul parțial involuntar) și, uneori, a **stagnării salariilor, a crescut numărul de persoane cu venituri anuale reduse**. Aceste tendințe au afectat în special femeile și tinerii. De asemenea, este important de notat faptul că, pentru o parte din lucrători, aceste locuri de muncă nu reprezintă baze pentru obținerea unor locuri de muncă mai bune.

De asemenea, este important de semnalat faptul că situațiile de sărăcie sunt legate și de tipul de gospodărie în care trăiesc persoanele. Sărăcia persoanelor încadrate în muncă este adesea legată de o intensitate mai scăzută a muncii, respectiv de situațiile în care există prea puțini adulți care lucrează, în cadrul gospodăriei, sau care nu lucrează suficient pentru a-i asigura subzistența (prea puține ore sau numai o parte a anului). Familiile monoparentale și familiile care trăiesc din venitul unei singure persoane sunt cele mai amenințate de sărăcie.

În cursul ultimului deceniu, s-a constatat, de asemenea, că **anumite grupuri de persoane rămân în afara sau la marginea pietei forței de muncă** și trebuie, adesea, să depășească numeroase obstacole pentru a intra pe piața forței de muncă (printre care se numără calificările reduse, responsabilitățile familiale, vârsta, situația de migrant și alți factori de discriminare etc.). Gospodăriile în care niciunul dintre membri nu lucrează se confruntă cu situațiile cele mai precare. În 2007, în UE-27, 9,3% dintre adulții apti de muncă trăiau în **familii fără niciun membru încadrat în muncă**, față de 10,2% în 2001. Aceste îmbunătățiri nu au avut un impact nici asupra familiilor cu copii și, în 2007, 9,4% dintre copiii încă trăiau în familii fără niciun membru încadrat în muncă, față de 9,5% în 2001, iar criza ar putea conduce la creșterea numărului de familii care depind exclusiv de prestațiile sociale.

Creșterea ocupării forței de muncă s-a datorat în principal creșterii participării femeilor pe piața forței de muncă și, într-o anumită măsură, prelungirii duratei vieții active a lucrătorilor în vârstă. Cu toate acestea, în numeroase țări, **femeile care se află cel mai departe de piața forței de muncă** (mamele singure, femeile cu calificări reduse etc.) întâmpină, în continuare, dificultăți importante în găsirea unui loc de muncă, și a unui loc de muncă plătit (lipsa structurilor de îngrijire a copiilor sau a altor persoane aflate în întreținere, timpul parțial involuntar, lipsa măsurilor de conciliere a vieții profesionale cu cea familială). Nici situația **migranților** nu s-a îmbunătățit prea mult în cursul perioadei luate în considerare. În special, în țările gazdă tradiționale, ratele de încadrare în muncă ale migranților sunt cu mult inferioare celor ale populației autohtone, chiar și în rândul migranților aflați la a doua generație. Criza actuală ar putea agrava considerabil situația acestor lucrători, care erau deja vulnerabili înainte de criză.

Experiențele naționale în urma crizelor trecute arată că, în anumite cazuri, răspunsurile pe termen scurt la creșterile șomajului au determinat nu numai retrageri individuale de pe piața forței de muncă, ci au avut și efecte negative pe termen lung asupra societății în ansamblul său. **Șomerii sau persoanele inactice pe termen lung au tendința de a rămâne în aceeași situație mult timp după redresare**, ceea ce subliniază importanța **politicilor active în materie de securitate socială**. Printre efectele pe termen lung ale crizei, observate în anumite țări, se numără creșterea numărului de persoane care încep să beneficieze de prestații de boală sau de invaliditate pe termen lung, ori de sisteme de pensionare anticipată. Este probabil ca multe dintre aceste persoane să nu intre sau să nu se mai întoarcă niciodată pe piața forței de muncă.

Analizând principalele orientări politice menite să abordeze tendințele descrise mai sus, se observă că au fost realizate progrese în ceea ce privește îmbunătățirea măsurilor de activare în țările UE, dar sunt necesare eforturi suplimentare pentru ca lucrătorii cei mai vulnerabili să poată beneficia de aceste măsuri, în special de accesul la formare continuă, întrucât datele arată că **lucrătorii slab calificați participă, în continuare, mult mai puțin la formare decât lucrătorul mediu**. Acest fapt subliniază importanța investițiilor susținute în educație și formare. Analiza arată și faptul că sunt necesare măsuri de activare specifice pentru a atinge diferitele categorii de lucrători: tinerii, femeile (structuri de îngrijire pentru copii și reforma ajutoarelor familiale), lucrătorii în vârstă.

Analiza arată, de asemenea, faptul că, deși **au fost realizate progrese în ceea ce privește reducerea factorilor financiari disuasivi** pentru acceptarea unui loc de muncă sau pentru creșterea timpului de lucru, **ar trebui acordată o atenție deosebită caracterului adecvat al prestațiilor**, în special în statele membre în care rețelele de securitate prezintă slăbiciuni și lacune importante. Acest fapt arată că ambele obiective trebuie urmărite în același timp. În plus, factorii financiari disuasivi nu sunt singurele bariere în calea participării la piața forței de muncă, iar serviciile de sprijin adecvate și individualizate joacă un rol fundamental. În sfârșit, caracterul neadecvat al rețelelor de securitate constituie nu numai o cauză a persistenței sărăciei, ci și un obstacol în calea reintegrării pe piața forței de muncă și în societate.

Raportul arată că trebuie depuse eforturi suplimentare pentru ca piețele forței de muncă din UE să devină cu adevărat deschise pentru toți și să conducă la o mai mare coeziune socială. Pentru a avea impact asupra persoanelor celor mai vulnerabile fără a crește în mod necesar cheltuielile, eficacitatea măsurilor descrise mai sus poate fi întărită prin **integrarea acestora în cadrul unor strategii de incluziune activă**.

Mesajul 3: Reformele sistemelor de protecție socială din ultimele decenii au îmbunătățit viabilitatea financiară pe termen lung a acestora. Cu toate acestea, rămân de rezolvat chestiuni privind accesibilitatea și caracterul adecvat al protecției sociale. Creșterea ratelor de ocupare a forței de muncă, prelungirea duratei vieții active și creșterea speranței de viață sănătoasă joacă un rol important în garantarea viabilității și a caracterului adecvat al protecției sociale. În cazul pensiilor, aceste observații se aplică atât regimurilor finanțate prin capitalizare, cât și celor bazate pe repartii. Ar trebui continuate eforturile menite să modernizeze toate funcțiile protecției sociale, pentru a garanta un acces eficace la servicii de calitate pentru toți, contribuind totodată la eficacitatea cheltuielilor publice. În special, modernizarea asistenței medicale și a îngrijirii pe termen lung pot îmbunătăți sănătatea populației în ansamblu, precum și sănătatea forței de muncă.

Măsura în care sistemele de protecție socială încurajează incluziunea socială și activă pe măsură ce populația înaintea în vârstă a constituit un element esențial al reformelor trecute. Țările consacră o mare parte din PIB cheltuielilor sociale, iar creșterea economică a permis multor guverne să dedice mai multe resurse intervențiilor în materie de politică socială. Pensiile pentru limită de vârstă și prestațiile de boală și de asistență medicală reprezintă cea mai mare parte a cheltuielilor în toate statele membre ale UE. În cursul ultimilor ani, Comitetul pentru protecție socială a desfășurat lucrări analitice importante axate pe caracterul adecvat și universal al protecției, pe viabilitatea sistemelor și pe necesitatea de a echilibra aceste două obiective prin intermediul modernizării.

Pensiile reprezintă de departe cea mai mare parte a cheltuielilor de protecție socială (46% în 2006). În ultimii ani, statele membre și-au reformat sistemele de pensii, stabilind criterii mai stricte de eligibilitate pentru pensiile publice, reducând nivelurile prevăzute ale pensiilor comparativ cu salariile, crescând stimulentele pentru ca lucrătorii să lucreze mai mult și pe o durată mai lungă și întărind rolul regimurilor private de pensii. În consecință, deși evoluția demografică în lipsa reformelor ar determina o creștere a cheltuielilor publice consacrate pensiilor cu aproximativ 9 puncte procentuale din PIB-ul UE între 2007 și 2060, reformele recente ale sistemelor de pensii ar trebui să limiteze această creștere la doar 2,4 puncte procentuale, astfel încât cheltuielile prevăzute să se ridice la 12,5% din PIB în 2060.

În urma reformelor, rolul prestațiilor de pensii publice în ansamblul pensiilor s-ar reduce, dar se preconizează că pensiile publice vor rămâne principala sursă de venit a pensionarilor din practic toate statele membre. Ratele de înlocuire teoretice, care reflectă nivelurile pensiilor față de ultimele salarii primite, ar trebui să scadă, în medie, cu mai multe puncte procentuale și anumite state membre ar trebui să înregistreze scăderi de circa 20 de puncte procentuale. Acest impact negativ asupra caracterului adecvat al pensiilor ar putea fi compensat parțial prin prelungirea duratei vieții active, prin îmbunătățirea capacităților lucrătorilor și a oportunităților oferite fiecăruia dintre ei pentru a rămâne pe piața forței de muncă, prin creșterea nivelului cotizațiilor și prin îmbunătățirea gestionării financiare și administrative a sistemelor de pensii. De exemplu, doi ani suplimentari de cotizații ar putea determina o creștere a ratelor de înlocuire teoretice de 4 până la 9 puncte procentuale în majoritatea statelor membre și ar putea contribui astfel la reducerea caracterului neadecvat și la restabilirea echilibrului între creșterea cotizațiilor și scăderea cheltuielilor. Ratele de înlocuire ale regimurilor private de pensii ar trebui, de asemenea, să crească, în paralel cu creșterea cotizațiilor la aceste regimuri, pentru a face față îmbătrânirii și evoluției demografice. Cu toate acestea, criza economică actuală și studiile trecute au pus în evidență necesitatea de a monitoriza riscul legat de aceste regimuri de pensii pentru mai multe grupuri socio-economice și au subliniat importanța unor pensii minime suficiente.

Sistemele de sănătate și de îngrijire pe termen lung reprezintă cea de-a doua componentă a protecției sociale, în ordinea importanței, iar disponibilitatea, accesibilitatea financiară și calitatea îngrijirii pot influența puternic probabilitatea vindecării de o boală, a evitării mortalității și a asigurării unei vieți independente. Îmbunătățirea considerabilă a stării de sănătate a populației UE în cursul ultimelor decenii a fost asociată cu o disponibilitate mai amplă a asistenței medicale, respectiv cu creșterea proporției de resurse dedicate sistemelor de asistență medicală și cu o repartizare mai echitabilă a acestor resurse. De asemenea, a fost recunoscut faptul că o stare de sănătate bună contribuie la prosperitatea economică, prin creșterea participării la piața forței de muncă, prin îmbunătățirea productivității, precum și prin creșterea participării la alte activități sociale.

Cu toate acestea, există **inegalități în materie de sănătate** între diferitele state membre ale UE și între diferitele grupuri sociale din cadrul statelor membre, iar aceste inegalități **s-au accentuat în cursul ultimelor decenii**. Acest fenomen se datorează în parte faptului că anumite sisteme de asistență medicală nu beneficiază de resurse suficiente și că, în numeroase țări, mai multe bariere financiare și organizaționale împiedică anumite grupuri ale populației să aibă acces la îngrijire medicală eficientă în timp oportun. De asemenea, este important de notat faptul că numărul mare de persoane cu sănătate precară din cadrul anumitor categorii ale populației UE determină costuri de oportunitate considerabile pentru Uniune, întrucât aceste probleme de sănătate dăunează ocupării forței de muncă, productivității și creșterii. Bolile care pot fi evitate exercită, de asemenea, presiuni inutile asupra bugetelor publice.

Cu toate acestea, cheltuielile au crescut de-a lungul timpului, iar îmbătrânirea, tehnologia și așteptările tot mai mari exercită noi presiuni asupra resurselor. Fără investiții în măsuri de prevenire, se preconizează că, în UE, cheltuielile publice în materie de asistență medicală vor crește cu 1,5 puncte procentuale între 2007 și 2060. Evoluția cheltuielilor viitoare va depinde de gestionarea eficientă a costurilor, de echilibrul dintre aceste costuri și avantajele progreselor tehnologice, de un mai bun raport costuri-beneficii prin întărirea asistenței medicale primare, a activităților de prevenire și de promovare a sănătății, precum și de o mai bună coordonare și de o utilizare rațională a resurselor.

Îngrijirea pe termen lung este considerată un aspect important al protecției sociale, ținând cont de îmbătrânirea populației. Serviciile de sănătate și de îngrijire pe termen lung depind de existența unui număr suficient atât de lucrători înalt calificați cât și de lucrători slab calificați și reprezintă o oportunitate pentru crearea de locuri de muncă în sectorul îngrijirii medicale.

Alte ramuri ale protecției sociale au fost, de asemenea, modernizate, pentru a îmbunătăți acoperirea noilor riscuri și reactivitatea sistemului, de exemplu prin creșterea cheltuielilor cu măsurile de intervenție directă pe piața forței de muncă sau prin lupta împotriva factorilor financiari disuasivi pentru acceptarea unui loc de muncă sau pentru creșterea timpului de lucru (a se vedea mesajul 2). Întrucât eforturile de modernizare trebuie să fie continuate în toate funcțiile protecției sociale pentru a îmbunătăți accesul efectiv pentru cei care au nevoie de el în mod durabil, este esențial să se supravegheze cu atenție diferitele sisteme de prestații sociale.

Mesajul 4: Sistemele de protecție socială pot juca un rol fundamental în calitate de stabilizatori automați și pot susține capacitatea de producție a economiei. Cu toate acestea, statele membre se află în situații foarte diferite de abordare a crizei. În anumite țări, rețelele de securitate socială prezintă slăbiciuni și lacune importante. În altele, în care sistemele de protecție socială bine dezvoltate atenuază efectele crizei, viabilitatea

financiară este pusă sub semnul întrebării pe termen lung. Țările care se confruntă cu dezechilibre importante ale finanțelor publice dispun de puțină marjă de manevră pentru a aborda consecințele sociale ale crizei, ceea ce suscită preocupări deosebite pentru cei care au, de asemenea, niveluri de protecție mai slabe.

Va fi fundamental pentru toate țările să promoveze participarea la piața forței de muncă, îmbunătățind totodată echitatea, eficiența și eficacitatea cheltuielilor sociale, atât pentru a garanta măsuri de stabilizare conjuncturală în favoarea creșterii economice, cât și pentru a aborda dezechilibrele fiscale.

În cursul ultimilor 50 de ani, în special în intervalul cuprins între începutul anilor 1970 și anii 1990, am asistat la **o creștere structurală a proporției cheltuielilor de protecție socială** ca procent din PIB în statele membre. Există mai multe motive care explică această tendință. În primul rând, sistemele de protecție socială ajung la maturitate și gradul de acoperire crește. În al doilea rând, sunt introduse noi tipuri de prestații – prestațiile familiale, prestațiile pentru copiii aflați în întreținere și prestațiile pentru îngrijirea pe termen lung. În al treilea rând, schimbările demografice și socio-economice (de exemplu, evoluția structurii familiale) pot crește cererea de protecție socială chiar și în contextul creării permanente de sisteme de protecție socială. În al patrulea rând, evoluția relativă a prețurilor, precum și regulile de indexare pot conduce la creșteri sau la scăderi pe termen lung a părții din PIB consacrate protecției sociale – în special în domeniul asistenței medicale. În al cincilea rând, ineficacitatea prestațiilor, lipsa unor constrângeri bugetare clare și a responsabilizării pot contribui, de asemenea, la creșterea cheltuielilor pe termen lung. În sfârșit, putem observa un **efect de histeresis atunci când creșterile șomajului pe termen scurt persistă și conduc la o excludere pe termen lung de la piața forței de muncă.**

Ultimul efect menționat are loc atunci când se înregistrează o redresare pe piața muncii, dar șomerii nu se reintegrează pe piața forței de muncă și ajung să beneficieze de ajutoare de șomaj pe perioadă lungă sau de prestații pentru incapacitate de muncă sau pentru pensionare anticipată.

O analiză a evoluției cheltuielilor sociale și a deficitului public în contextul ciclului economic arată în ce măsură cheltuielile sociale sunt contraciclice, atât în perioade de conjunctură economică favorabilă, cât și defavorabilă. **Cheltuielile de protecție socială pot fi mai mult sau mai puțin adaptate în funcție de ciclul economic.** În primul rând, anumite cazuri arată că este posibil să se sporească sau să se reducă reactivitatea la conjunctura economică prin stabilirea unor reguli referitoare la acordarea diferitelor tipuri de prestații. Criteriile de eligibilitate și nivelurile prestațiilor au un impact clar asupra percepției prestațiilor. În al doilea rând, relația dintre cheltuielile de protecție socială și creșterea economică depinde de măsura în care creșterea creează locuri de muncă.

Un comportament anticiclic în materie de cheltuieli sociale contribuie la menținerea capacității productive a economiei, întrucât permite o marjă de manevră în caz de recesiune. Un comportament anticiclic în materie de cheltuieli publice, în special în ceea ce privește cheltuielile sociale, contribuie în mod semnificativ la relansarea unei economii aflate în recesiune. Cu toate acestea, pe măsură ce PIB-ul se contractă, se exercită adesea presiuni asupra soldurilor finanțelor publice, ceea ce pune accentul pe chestiunea de a ști cum să se finanțeze creșterea cheltuielilor fără să se umfle deficitele. Creșterea cheltuielilor de protecție socială ar trebui considerată ca fiind mai degrabă un element al planului de redresare, decât o caracteristică permanentă, jucând astfel un rol de stabilizator automat. Astfel, este posibilă evitarea efectelor de histeresis și a deficitelor fiscale persistente acumulate de-a lungul anilor.

Țările care au sisteme de protecție socială bine dezvoltate, în care cheltuielile sociale cresc atunci când șomajul crește, scăzând considerabil ulterior, au și tendința de a prezenta o situație fiscală sănătoasă. În țările în care stabilizatorii și-au jucat bine rolul în perioade de criză, dar în care cheltuielile sociale nu au fost reduse în mod semnificativ în perioade de conjunctură economică favorabilă, situația fiscală este mai puțin satisfăcătoare. În alte țări, cheltuielile sociale nu par a fi puternic legate de conjunctura economică și mai degrabă au crescut constant începând cu anii '80, reflectând construcția statului-providență. Altele au utilizat ultimele perioade marcate de rate ale șomajului scăzute pentru a-și îmbunătăți rețelele de securitate și pentru a aborda problema ratelor de sărăcie ridicate, îmbunătățind situația persoanelor celor mai excluse de pe piața forței de muncă. În numeroase țări, au fost depuse eforturi pentru a remedia lipsa măsurilor de incitare a intrării pe piața forței de muncă prin transferuri adecvate, prin politici de intervenție directă pe piața forței de muncă și printr-un echilibru între drepturi și obligații.

În același timp, analiza arată că există **lacune importante în ceea ce privește acoperirea și caracterul adecvat într-o serie de state membre**, ceea ce reflectă necesitatea de a completa și/sau consolida sistemele de protecție socială, inclusiv ajutorul pentru șomeri, accesul la asistență medicală pentru toți și asigurarea unor prestații de pensie adecvate, inclusiv pentru lucrătorii care au cariere atipice. În cadrul acestui proces, este important să se tragă învățăminte din greșelile trecute și să se creeze sisteme de protecție socială care încurajează participarea activă și acoperă toate riscurile sociale fundamentale.

Analiza indică faptul că statele membre au adoptat măsuri menite **să reformeze sistemele de protecție socială, pentru ca acestea să favorizeze activitatea și incluziunea**. Cu toate acestea, este, de asemenea, clar faptul că rezultatele economice bune sunt indispensabile pentru buna funcționare a sistemelor de protecție socială. Rezultatele bune în ceea ce privește ocuparea forței de muncă au fost întotdeauna fundamentale pentru a garanta viabilitatea sistemelor de protecție socială, dar, ca o consecință a îmbătrânirii, este esențial ca piețele forței de muncă să fie deschise și să-i atragă pe cei care sunt, în continuare, insuficient reprezentați în lumea muncii. În consecință, modernizarea protecției sociale trebuie să fie însoțită de realizarea unor progrese rapide în ceea ce privește strategiile eficiente în favoarea creșterii și a îmbunătățirii cantitative și calitative a locurilor de muncă.

* * *

Vorbind despre asistența medicală, președintele SUA, Barack Obama, a declarat recent: „Dacă europenii au reușit, de ce nu am reuși la rândul nostru?” Într-adevăr, acest raport bazat pe experiența comună a 27 de state membre, care lucrează în contextul metodei deschise de coordonare, arată că europenii pot fi mândri de realizările sistemelor lor de protecție socială. Acestea au contribuit în mod semnificativ la evitarea transformării crizei economice și financiare într-o catastrofă politică și au fost, în același timp, modernizate în profunzime, în conformitate cu Strategia de la Lisabona în ansamblul său. Cu toate acestea, protecția socială nu este suficientă pentru a limita sau a preveni sărăcia și excluziunea. Ocuparea unui loc de muncă rămâne, într-adevăr, cea mai bună protecție împotriva sărăciei și a excluziunii, confirmând în acest sens un principiu important al Strategiei de la Lisabona. În mod precis, acest raport subliniază faptul că cercul virtuos al participării la piața forței de muncă pentru a ieși din sărăcie nu a funcționat întotdeauna așa cum ar fi trebuit, în cursul ultimului deceniu: grupurile cele mai vulnerabile, precum persoanele slab calificate, familiile monoparentale și migrații se confruntă, în continuare, cu obstacole importante. În plus, anumite evoluții

recente nu au luat suficient în considerare interacțiunea dintre flexibilitatea piețelor forței de muncă și calitatea muncii, în special în ceea ce privește efectele sale asupra diferențelor dintre femei și bărbați. În consecință, deși ar trebui acordată, în continuare, o atenție deosebită promovării creșterii și ocupării forței de muncă, lupta împotriva sărăciei copiilor, angajamentul clar în favoarea incluziunii active și, în general, lupta împotriva segmentării pieței forței de muncă și promovarea calității locurilor de muncă vor avea o importanță capitală.

Acest lucru nu înseamnă că sarcina modernizării protecției sociale este terminată, ci dimpotrivă. Pe baza rezultatelor obținute, reformele ar trebui continuate și corelate pe deplin cu strategii de creștere și de ocupare a forței de muncă. Consolidarea reformelor pensiilor va necesita eforturi suplimentare de promovare a prelungirii duratei vieții active, ceea ce întărește necesitatea de a lupta împotriva inegalităților în materie de sănătate și de a îmbunătăți sănătatea și securitatea la locul de muncă.

Abordarea privind promovarea politicilor active de protecție socială nu va fi compromisă, ci ar trebui, dimpotrivă, să fie extinsă și la domenii diferite de cel al sănătății și al pensiilor, iar responsabilii politici ar trebui să acorde mai multă atenție acestui aspect.

În sfârșit, privind dincolo de 2010, se pare că servicii de bază cu adevărat accesibile și viabile din punct de vedere financiar, cum ar fi structurile de îngrijire pentru copii, asistența medicală și îngrijirea pe termen lung, precum și formarea continuă vor constitui o componentă esențială a oricărei strategii post-criză.